

Roll No.

E-3505

M. A. (Previous) EXAMINATION, 2021

SANSKRIT

Paper Fourth

(दर्शनशास्त्रम्)

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचना : सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः ।

इकाई—1

1. अधस्तनेषु कमपि द्वयं प्रतिपादनीयम्—

25

(i) तत्र गन्धवती पृथिवी ।

(ii) अनुमितिकरणमनुमानम् ।

(iii) कारणं त्रिविधम् ।

(iv) यत्र-यत्र धूमस्तत्र-तत्राग्निः ।

P. T. O.

इकाई—2

2. (अ) निम्नांकितेषु त्रयाणां व्याख्या कार्या— 15
- (i) योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः ।
- (ii) प्रत्यक्षनुमानागमाः प्रमाणानि ।
- (iii) आर्थीभावनायाः स्वरूपम् ।
- (iv) प्रकृतिविकृतिलक्षणं ।
- (v) यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्यानसमाधयो-
ऽष्टावङ्गानि ।
- (vi) देशबन्धश्चित्तस्य धारणा ।
- (ब) जैनदर्शनस्य संस्थापकः कः ? जैनदर्शनोक्तस्य
स्याद्वादस्य वर्णनं क्रियताम् । 10

अथवा

चार्वाकदर्शनस्य सामान्यपरिचयो विलिख्यताम् ।

इकाई—3

3. (अ) अधोलिखितेषु केऽपि द्वे कारिके व्याख्येये— 15
- (i) मूलप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त ।
षोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः ॥

- (ii) संघातपरार्थत्वात्, त्रिगुणादिविपर्ययादधिष्ठानात् ।
 पुरुषोदस्ति, भोक्तृभावात्, कैवल्यार्थं प्रवृत्तेश्च ॥
- (iii) पुरुषस्य दर्शनार्थं कैवल्यार्थं तथा प्रधानस्य ।
 पङ्ग्वन्धवदुभयोरपि संयोगस्तत्कृतः सर्गः ॥
- (iv) रङ्गस्य दर्शयित्वा निवर्तते नर्त्तकी यथा नृत्यात् ।
 पुरुषस्य तथाऽऽत्मानं प्रकाश्य निवर्तते प्रकृतिः ॥
- (ब) अधोलिखितेषु कयोश्चिद् द्वयोः कारिकयोः व्याख्या कार्या—

10

- (i) दृष्टमनुमानमाप्तवचनं च सर्वप्रमाणसिद्धत्वात् ।
 त्रिविधं प्रमाणमिष्टं, प्रमेयसिद्धिः प्रमाणाद्धि ॥
- (ii) असदकरणादुपादानग्रहणात्, सर्वसम्भवाभावात् ।
 शक्तस्य शक्यकरणात्, कारणभावाच्च सत् कार्यम् ॥
- (iii) सत्त्वं लघु, प्रकाशकमिष्टमुपष्टम्भकं चलञ्च रजः ।
 गुरु वरणकमेव तमः, प्रदीपवच्चाऽर्थतो वृत्तिः ॥
- (iv) तस्मान्न बध्यतेऽद्धा, न मुच्यते नापि संसरति कश्चित् ।
 संसरति, बध्यते, मुच्यते च नानाऽऽश्रया प्रकृतिः ॥

इकाई—4

4. (अ) वेदान्तसारानुसारं किं नाम् अनुबन्धचतुष्टयं सविस्तरं व्याख्या कार्या । 15

अथवा

सूक्ष्मशरीरं तस्योत्पत्तिश्च निर्दिश्यताम् ।

- (ब) कमपि द्वयं व्याख्येयम्— 10

(i) अध्यारोपः

(ii) पञ्चीकरणम्

(iii) तुरीयचैतन्यम्

(iv) अज्ञानस्यावरणविक्षेपशक्तद्वयम् ।